

030880

DIA

ÇİNİLİ KÖŞK

Saner, Turgut

A 19th century interpretation of Çinili Köşk (Istanbul) in an orientalist manner .-- Fondation Max van Berchem, Geneva, 1999 : Art turc. Turkish art. 10th International Congress of Turkish Art. 10e Congrès international d'art turc. Genève . . . 1995. Actes-Proceedings, pp. 615-623,

Germany | Museums & galleries | Ottoman Empire - 17th century | Art - general

27 AGUSTOS 1991

ilim dalı : *mim*

madde : *Ginidi Kosh*

A. Br. : c. *V* , s. 478-479

B. L. : c. *V* , s. 2743

F. A. : c. , s.

M. L. : c. *II* , s. 270.

T. A. : c. *XII* , s. 62-63

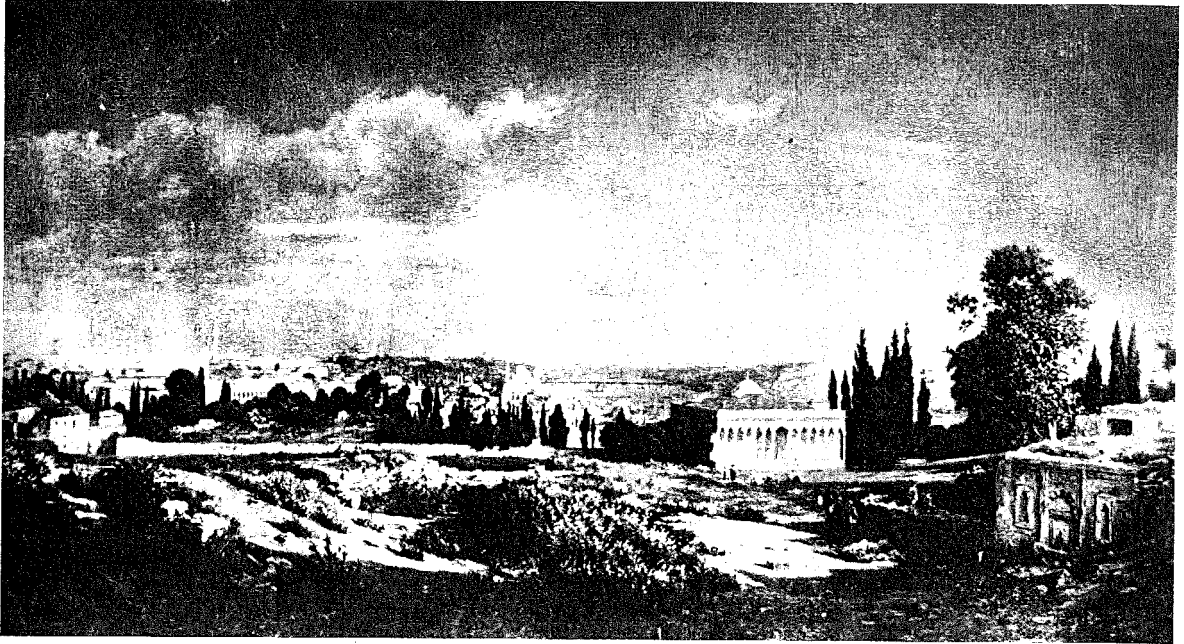
Gülru Necipoğlu, *Architecture, Ceremonial, And Power. The Topkapı Palace in the Fifteenth and Centuries.* New York, 1991. s. 212-217. DN: 23069.

Özül / Kiosk
Müze Müdürlüğü

26 OCAK 1996

KASIM YAPIMLARI DİREKTÖRLÜĞÜ
KONAK BİNASI MÜHÜRÜ

212 The Pavilions of the Outer Garden

118 Anonymous painting of the Tiled Kiosk, showing structures, since destroyed, around its maidan. From T. Öz, *Guide to the Museum*.

depict a third pavilion, perhaps the Greek one, across from the Tiled Kiosk, on the present site of the Museum of Classical Archaeology (Pl. 10 [40]). The pavilion shown in this area on Vavassore's map has domes and towerlike elements, suggesting that it was constructed in the Byzantine manner, not in the post-and-lintel system of classical Greek monuments that Mehmed is said to have admired on the Acropolis of Athens.⁷ Unfortunately, neither textual nor archaeological evidence allows us to determine what the Greek pavilion was like. It is unclear whether it was adapted from an older Byzantine structure, or newly built for the sultan. Menavino does mention an ancient cloister near the Cape of St. Demetrius (i.e., Seraglio Point) that had once belonged to the priests of Hagia Sophia, and that Mehmed II had converted into his summer residence. It had "an antique colonnade with more than two hundred chambers," but this was more likely the mosaic-decorated complex identified by later observers as the dormitory of gardeners, discussed

in the last chapter. Angiolello clearly distinguishes Mehmed's three pavilions (*Palazzi*) from the Byzantine churches (*Chiesiole*) he restored in the outer garden.⁸ This suggests that the Greek pavilion was in all likelihood a new building commissioned by Mehmed II in the architectural mode of a defeated empire. Placed around a maidan with other pavilions, built in the Ottoman and Persian styles, it could be read as a statement of victory, reflecting the international character of Mehmed's universal empire.

TILED KIOSK

030880
KIOSK

The Tiled Kiosk is the Persian pavilion, which Angiolello says was decorated in the mode of the Karaman region (Pl. 10 [41]; Figs. 119-21). Tursun Beg provides its original name, the "tile palace" (*şırça sarâyı*); Menavino comes close by referring to it as "*Sercessarai*."⁹ The same name appears on a late-sixteenth-century fountain inscription inside the

Çinili Köşkler

25 TEMMUZ 1992 İSTANBUL ABİDELERİNDEN:

İSTANBUL SARAYLARI

Atmeydanı Sarayı — Pertev Paşa Sarayı — Çinili Köşk

İçinde 85 tarihî resim, 100 müze ve arşiv vesikası vardır.

BİRİNCİ CİLD

Türkiye Diyanet Vakfı
İslâm Ansiklopedisi
Kütüphanesi

Kayıt No. : 11524

Tasnif No. : 724 95
KON.İSTANBUL^{asn.}

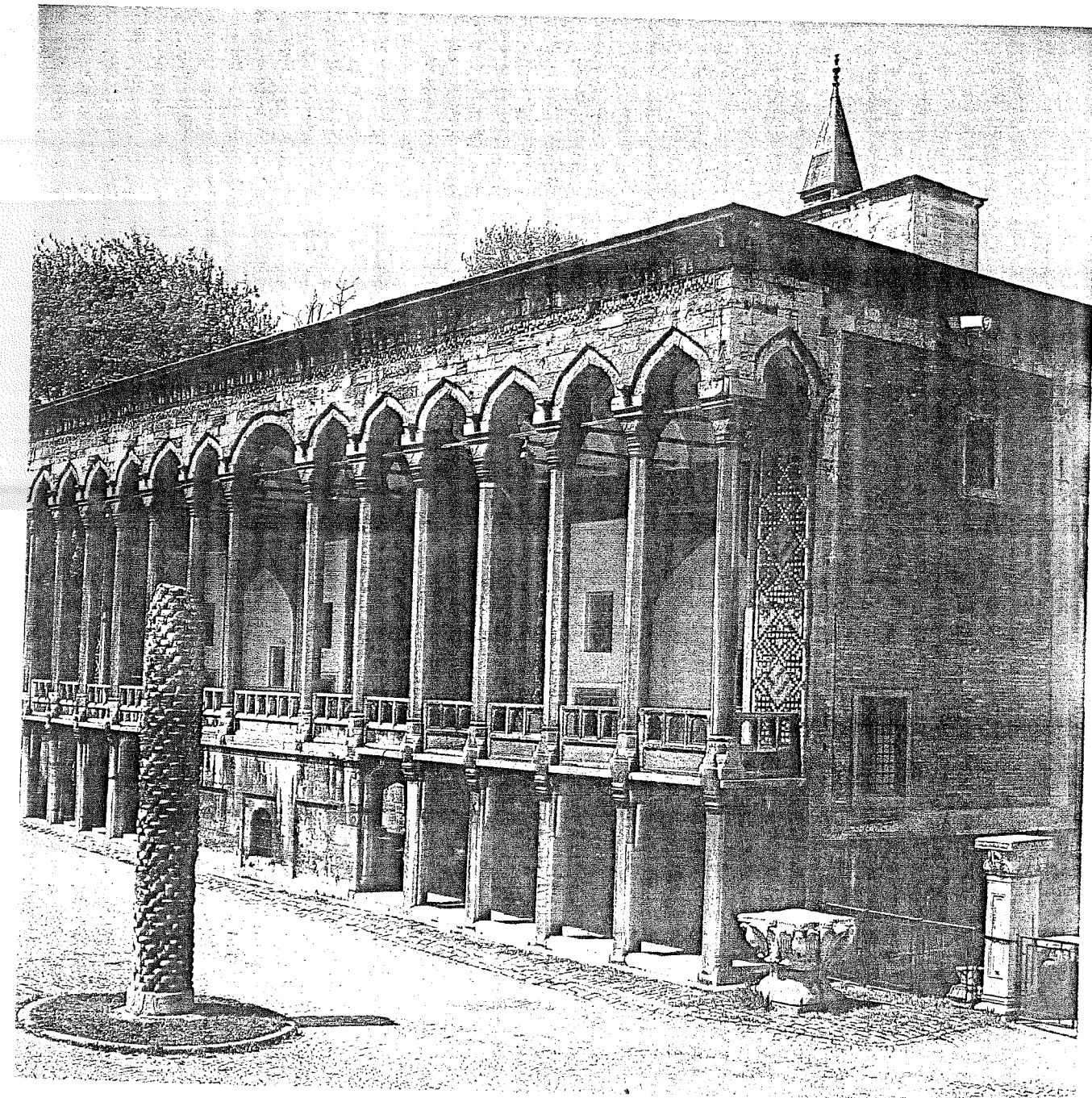
BÜRHANEDDİN MATBAASI

1 9 4 2

21 ARALIK 1992

Çinili Köşk

Saliha BALAMAN

Çinili Köşkün bugünkü görünüşü

The tiled Kiosk as it looks today.

Fatih Sultan Mehmet'in, Haliç ile Marmara Denizi arasındaki yarımada'nın Sarayburnu tarafında yaptırdığı bu köşk, Türk çini ve keramik sanatının başarılı örneklerinin teşhir edildiği ufak bir müzedir. Halen İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürlüğü'ne bağlı "Çinili Köşk Müzesi" olarak tanınmaktadır.

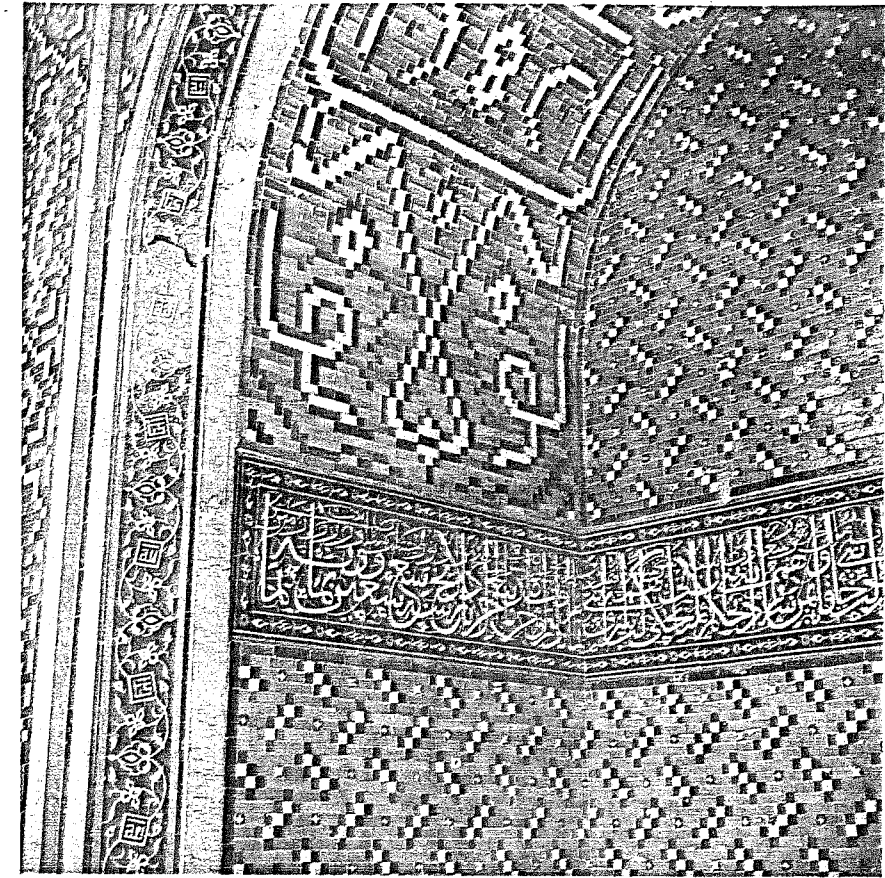
Bina, kendine özgü mimarî karakterinden fazla bir şey kaybetmeden günümüze kadar gelen önemli bir eser ve İstanbul'daki tek örnektir. Çinili Köşk'e, içini ve dışını süsleyen çinilerinden dolayı "Kasr-ı Kâşi" ve "Sırça Saray" da deniliyordu.

Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'un fethinden hemen sonraki yıllar içinde, Ahırkapı'dan Demirkapı'ya kadar uzanan ve "Sur-u Sultanî" adıyla bilinen kara surlarını yaptırmıştı. O zamanlar zeytin ağaçlarıyla kaplı bir koruluk olan Sarayburnu'nu şehirden ayırarak, Yeni Saray'ı (şimdiki Topkapı Sarayı) yaptırmaya başlamıştı.

Belgeler, surlar ile Sarayın yapılmasını 1475-1478 yılları arası olarak tarihlendirir. Böylece Topkapı Sarayı'nın bir müstemilâtı olan Çinili Köşk'ün kitâbesinde de belirtildiği gibi, H.877 (1472) yılında surlar ve Saray ile aşağı yukarı aynı zamanda yapıldığı ortaya çıkmaktadır.

Köşk'ün önünde, Ağa Çayırı, Ağa Yeri, Kum Meydanı gibi çeşitli isimlerle anılan büyük bir alanda cirit, ve güreş gibi spor yarışmalarının yapıldığı, Padişah ve yakınlarının, bu gösterileri tribün görünümündeki revakın altındaki sahanlıktan izledikleri, belgelerde anlatılmaktadır. *Hünernâme*'deki eski bir resimde, Çinili Köşk'ün önünde dikdörtgen bir havuzun bulunduğu gösterilmiştir. Günümüzde bu havuzdan ve aynı resimde görülen düz çatıdan bir iz kalmamıştır.

16. yüzyıl eseri, Melchior Lorichs'in "İstanbul Panoraması"nda ve 17. yüzyılda Grelot'un yaptığı gravürden de düz çatılı olduğu açıkça seçilmektedir. Şimdiki çatının üstü ise tamamen kur-

Giriş eyvanındaki kitabe ve kufi yazı

Kufic inscription in the eyvan.

sunla kaplıdır.

Çinili Köşk'ün etrafındaki çeşitli köşk ve binaların yerinde bugün Arkeoloji Müzesi (Klasik Eserler Müzesi) binaları ile önündeki meydan bulunmaktadır.

Fatih Devrini anlatan belgelerde, yapı hakkında çok az bilgiye rastlıyoruz. Mimarî meçhuldür. Yapı malzemesinin de nereden geldiği bilinmemekle birlikte, eyvanın alt kaplamasındaki menevişi mermer Afyon'dan getirilmiş olabilir (1).

Bina, tarih boyunca geçirdiği birçok değişikliklere rağmen revakı, eyvanları ve kaburgalı kubbeleleriyle hâlâ Selçuklu üslûbunu aksettirir. Osmanlılar, bu tip bina tarzını ve cephelerin bu kadar bol çiniyle süslenmesini benimsemişlerdir.

Bugün 14 sütunlu mermer revak, ahşap olan ilki 1737 tarihinde yandıktan sonra, I. Abdülhamit zamanında yeniden yapılmıştır. 2,90 m. derinliğindeki eyvan, zengin dekorlu geometrik kompozisyonlar ve güzel bir yazı frizi ile kaplıdır. Eyvan tonozunun iç tarafında mozaik çiniyle dekorlu fi-

ruze zemin üzerinde, etrafı lâcivert konturlu dekoratif bir küfi hatla "Güvenim Tanrımdır" anlamına gelen "Tevekkülî 'Alâ Halikî" yazılıdır. Eyvan kenar bordüründe, bu defa pathcan moru zeminli, beyaz sarmaşık üzerinde, gene küfi hatla "Allah" ve "Muhammed" yazılı kare çerçeveler dönüşümlü olarak sıralanır. Araları da firuze bir sarmaşık üzerinde sarı çiçeklerle süslüdür. Giriş kapısı üzerinde geniş bir yazı frizi boydan boya uzanır. Farsça kitabe, girift iki sıra halinde yazılmış tek satır gibi görünmektedir. Burada zemin lâciverttir. Satır beyaz iri sülüs bir yazı ve üzerinde, sarı renkli nesih ve sülüs ile yazılmış dört beyitlik nazımdır. Burada Evahir-i Rebi-ül Âhir 877 (Eylül 1472)de bitirildiği anlaşılan yapıdan, büyük bir övgüyle

1- Ayverdi, E.Hakkı, Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri, Cilt IV, sahife 747.

K Ö Ş K L E R V E K A S I R L A R

810
min
ÇİNİLİ KÖŞK

İÇİNDEKİLER LİSTESİ
ÖNSÖZ
GİRİŞ

BÖLÜM

I

MEVCUT VEYA BİLİNER KÖŞKLERİN KRONOLOJİK
SIRAYA GÖRE İNCELENMESİ
MEHAZ, ÖZEL NOT VE RESİM KAYNAKLARI
GENEL BİBLİYOGRAFYA

BÖLÜM

II

KÖŞKLERİN TIPLERE GÖRE TASNİFİ
KÖŞKLER HAKKINDA GENEL BİLGİLER VE SONUÇLARI
İNŞAİ ÖZELLİKLER, BEZEME VE TEFRİŞ
YAPI DEYİMLERİ
BİLİNER KÖŞKLERİN KRONOLOJİK LİSTESİ
RESİMLER LİSTESİ
İSİMLER LİSTESİ

Sedad H. ELDEN

TOPKAPU SARAYI - ÇİNİLİ KÖŞK
1473 (877 H.)

Topkapu Sarayının en eski köşklerinden biri olan bu köşk, eskiden Sırça Saray olarak tanınıyordu. Sebebi de öteden beri çini ve sırlı tuğla kaplamalarıyla şöhret kazanmış olmasıdır. Köşk Sur-u Sultani içinde yapılan ilk binalardan biridir. Asıl saray avluları dışında inşa edilmiş olması, köşkün resmi bir karakteri olmadığını gösterir. Köşkün bulunduğu yer Kum meydanı olarak anılır, etrafında da Ağa vekili bağçesi, ve Kalfa yeri vardı. Bu yerler ve üzerilerinde bulunan muhtelif köşk ve daireler bugün ortadan kalkmış ve Antikiteker müzesi ile önündeki meydan haline gelmiştir. Köşk de muhtelif değişiklikler geçirmiş, fakat bünyesinde esaslı bir tadilâta uğramamıştır.

Köşkün yapı şekli hakkında birbirini nakzeden muhtelif nazariyeler ileri sürülmüştür. Bunlar köşkün Türk eseri olup olmadığı noktası üzerinde ayrılmışlardır. Köşkün kitabesinde «Ala» kelimesini «Ali» diye okuyanlar, binayı veya çinileri Acem ustalar tarafından yapılmış olarak görmek istemişlerdir. Yapılan neşriyat arasında Yedigünün yayınlarındaki makale, ve Zarfif Orgunun Arkitekt mecmuasındaki yazısı, dikkati çekerler. Zarfif Orgun bu makalesinde, «Osmanlıların ilk devirlerinde görüldüğü gibi yapıda ve tezyinde Selçuk ekolünün devamıdır» diyor, fakat aynı zamanda tarih ve arşivlerimizde bu bina hakkında kâfi malûmat bulunmadığından şikâyet ediyor.

Binanın plânı ilk olarak Gurlitt ve Kemal Altan tarafından neşredilmiştir. Ekrem H. Ayverdinin Fatih devri mimarisi isimli monumantal eserinde, Köşkün tafsilâtlı bir etüdü vardırki, plân, kesit cephele ve bilhassa kitabelerin okunuşu ile Köşkün ilk esaslı biografisidir.

Binanın tarihi hakkında ancak kitabesindeki kayd mevcuttur. O da yapış senesini 1472 - 3 (877 H.) olarak gösteriyor. Bu vaziyete göre, ve elde istinad edilecek başka dokümanlar bulunmadığına göre, bi-

030880

ÇİNİLİ KÖŞK

-
- 1 HAYAL MERİÇ UĞRAŞ, Topkapı Sarayı Çinili Köşk/Sırça Saray: İşlevi, anlamı ve tarihsel gelişimi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Doktora, 2010